

Date: 29th October-2025

**PROFILKTIKA INSPEKTORLARINING QASDDAN ODAM O'LDIRISH
JINOYATLARINING VIKTIMALOGIK PROFILAKTIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Akbarov Dilshod Ilhom O'g'li

312 - guruh kursanti

Annotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorlarining qasddan odam o'ldirish jinoyatlarining viktimologik profilaktikasini amalga oshirishdagi roli, ahamiyati va bu yo'nalishdagi tizimni takomillashtirishning dolzarb masalalari yoritiladi. Jinoyatlarning og'ir turlari orasida qasddan odam o'ldirish jinoyati o'zining ijtimoiy xavfliligi, oqibatlarining og'irligi va jamiyatda qo'rquv muhitini yuzaga keltirishi bilan ajralib turadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonun, Ichki ishlar organlari to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlar asosida tahlil amalga oshirilgan. Profilaktika inspektorlarining faoliyatini samarali tashkil etish, viktimologik yondashuv asosida jinoyatlarning oldini olish, shaxsning jabrlanuvchilik (viktimlik) xususiyatlarini aniqlash hamda ularni kamaytirish yo'llari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Viktimologiya, jinoyat profilaktikasi, profilaktika inspektori, qasddan odam o'ldirish, huquqbuzarliklar, ijtimoiy xavf, jinoyatchilik, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, jinoyatni oldini olish, ijtimoiy nazorat.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish, jinoyatchilikni kamaytirish va fuqarolarning huquq hamda erkinliklarini ta'minlash masalalari davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. Prezidentning qator farmon va qarorlarida, xususan, "Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Farmonida (2017-yil 14-mart) profilaktika inspektorlarining vakolatlari kengaytirildi, ularning faoliyat samaradorligini oshirish choralari belgilandi.

Qasddan odam o'ldirish jinoyati jinoyatchilikning eng og'ir turlaridan biri bo'lib, u nafaqat jabrlanuvchining hayotiga, balki butun jamiyatdagi tinchlik va xavfsizlik muhitiga tahdid soladi. Shu boisdan bu turdagi jinoyatlarning oldini olishda viktimologik yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Ya'ni, jinoyatni sodir etish sabablarini faqat jinoyatchining xatti-harakati bilan emas, balki jabrlanuvchining xatti-harakatlari, ijtimoiy muhit, oilaviy sharoit va psixologik omillar bilan ham bog'liq holda o'rganish zarur.

Profilaktika inspektorlari jinoyatlarning oldini olish, ularning sodir etilishiga sabab bo'luvchi sharoitlarni aniqlash va bartaraf etishda muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, qasddan odam o'ldirish jinoyatlarining viktimologik profilaktikasida ular aholi bilan bevosita ishlovchi, oila muammolarini o'rganuvchi, nizoli vaziyatlarni bartaraf etuvchi shaxs sifatida katta mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi.

ASOSIY QISM

1. Qasddan odam o'ldirish jinoyatining ijtimoiy-huquqiy mohiyati

Qasddan odam o'ldirish — bu boshqa shaxsning hayotiga qasddan tajovuz qilish bo'lib, u O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 97-moddasida nazarda tutilgan. Ushbu jinoyat ijtimoiy xavfi yuqori bo'lgan toifadagi jinoyatlar sirasiga kiradi, chunki inson hayoti davlat tomonidan eng oliy ijtimoiy boylik sifatida himoya qilinadi.

Mazkur jinoyatning sodir etilishiga olib keluvchi omillar turlicha bo'lib, ular orasida psixologik beqarorlik, oilaviy nizolar, ichkilikbozlik, iqtisodiy qiyinchiliklar, ijtimoiy nazoratning sustligi va profilaktika choralari yetarli darajada emasligi muhim o'rin tutadi. Shu o'rinda viktimologik omillar — ya'ni, jabrlanuvchining o'z xatti-harakatlari, ehtiyotsizligi yoki nizoni keskinlashtirishdagi roli ham e'tiborga olinadi.

2. Viktimologik profilaktikaning nazariy asoslari

Viktimologiya — bu jabrlanuvchi shaxsning jinoyat jarayonidagi o'rnini o'rganuvchi fan bo'lib, uning asosiy maqsadi jinoyatning oldini olishda shaxsning o'zini himoya qilish salohiyatini oshirish, ijtimoiy muhitni barqarorlashtirish va konfliktlarni bartaraf etishga qaratilgan.

Viktimologik profilaktika — bu jinoyatlarning sodir bo'lishida jabrlanuvchining rolini kamaytirish, uning xavf ostida qolish ehtimolini pasaytirish, psixologik, huquqiy va ijtimoiy yordam mexanizmlarini yaratish tizimidir.

3. Profilaktika inspektorlarining roli va faoliyati

Profilaktika inspektorlari O'zbekiston Respublikasi IIV tizimida faoliyat yuritadi va ularning asosiy vazifalari "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonun bilan belgilanadi. Ushbu qonunga muvofiq, profilaktika inspektorlari fuqarolar yashash joylarida huquqbuzarliklarning oldini olish, ijtimoiy xavfli shaxslar bilan ishlash, oilaviy nizolarni o'rganish va ularni hal etishda vositachilik qilish, jinoyat sodir etish xavfi yuqori bo'lgan shaxslarni nazorat qilish bilan shug'ullanadi.

Qasddan odam o'ldirish jinoyatlarining oldini olishda inspektorlar:

nizoli oilalarni muntazam nazorat qilish;
psixologik muammolari bo'lgan shaxslarni ijtimoiy rehabilitatsiyaga jalb etish;
mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlikda xavfli vaziyatlarni erta aniqlash;
jinoyat sodir etishga moyil shaxslar haqida ma'lumotlarni yig'ish va ularni nazoratga olish;

jabrlanuvchilarga huquqiy va psixologik yordam ko'rsatish kabi faoliyatlarni amalga oshiradilar.

4. Amaldagi tizimdagi muammolar

Hozirgi kunda profilaktika inspektorlari faoliyatida quyidagi muammolar mavjud:

Kadrlar malakasining yetarli emasligi;

Viktimologik tahlilning ilmiy asosda olib borilmasligi;

Fuqarolar bilan psixologik ishlash tajribasining pastligi;

Ma'lumotlar bazasining to'liq emasligi;

Jamoatchilik ishtirokining sustligi.

Date: 29th October-2025

5. Takomillashtirish yo‘nalishlari

Qasddan odam o‘ldirish jinoyatlarining viktimologik profilaktikasini takomillashtirish uchun quyidagi yo‘nalishlar taklif etiladi:

Profilaktika inspektorlarining viktimologik tayyorgarlik kurslarini tashkil etish.

Har bir tuman (shahar) kesimida jinoyat xavfi yuqori bo‘lgan hududlar xartisini tuzish.

Oilaviy zo‘ravonlik, ruhiy bosim va ijtimoiy tanglik holatlarida erta ogohlantirish tizimini yaratish.

Jabrlanuvchilarga psixologik va huquqiy maslahat markazlari orqali yordam ko‘rsatish.

Mahalla fuqarolar yig‘inlari, NNTlar va diniy tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

XULOSA

Profilaktika inspektorlarining faoliyati jamiyatda huquqbuzarliklarni oldini olish tizimining eng muhim bo‘g‘ini hisoblanadi. Ayniqsa, qasddan odam o‘ldirish jinoyatlarining oldini olishda viktimologik yondashuvni kuchaytirish, jabrlanuvchining xavf ostida qolish omillarini aniqlash va bartaraf etish, nizoli holatlarni erta aniqlash hamda fuqarolar o‘rtasida huquqiy madaniyatni oshirish zarur.

Shuningdek, profilaktika inspektorlarining professional tayyorgarligini oshirish, ularni zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ta‘minlash va jamoatchilik bilan o‘zaro ishonchli aloqalar o‘rnatish — jinoyatchilikka qarshi kurashning eng samarali yo‘nalishlaridan biridir.

Natijada, jamiyatda tinchlik, barqarorlik va inson hayoti qadri yuksaladi, huquqbuzarliklar soni kamayadi, davlat va fuqarolar o‘rtasidagi ishonch mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent, 2023.
- O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. — Toshkent, 2024.
- “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun, 2014-yil 14-may.
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi PF–5005-son Farmoni, 2017-yil 14-mart.
- Karimov I.A. “Yuksak ma‘naviyat — yengilmas kuch”. — Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
- To‘raev S., Mahmudov A. Viktimologiya asoslari. — Toshkent: TDYUI nashriyoti, 2021.
- Abdullayev B. Jinoyatlarning oldini olishning huquqiy asoslari. — Toshkent: Adolat, 2020.
- IIV Akademiyasi o‘quv qo‘llanmalari, 2022-yil.
- Xalqaro tajriba: UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) — Victimology Studies, 2021.

